

(dobesedno!) pa je dodano še nekaj receptov, ki knjigo z dodanim pojasnilom ljubeznivo ogrejejo. Dobra popotnica v svet knjigi sta nemški in angleški povzetek, sledijo še seznanj virov in literature. Knjigo je bogato in moderno opremil Darko Golija in s tem bistveno pripomogel k njeni dokumentarni vrednosti. Slovenska etnologija je dobila s to knjigo tehtno delo, mesto Maribor pa v stalni konkurenci z Ljubljano točko, na katero bo slovenska prestolnica še dolgo čakala.

Marija Stanonik

MOJCA RAVNIK, Bratje, sestre, strniči, zermani, ZRC SAZU, Lipa, d.o.o., Ljubljana, Koper 1996, 306 strani + ilustr.

Tukajšnje knjige Mojce Ravnik je človek vesel in žalosten hkrati. Vesel zaradi velikanskega truda, vloženga vanjo, zaradi česar rezultati seveda ne izostanejo, žalosten pa zaradi neizogibnih dejstev, ki nam jih predočuje. Gre za resnico, ki nam jo posreduje roman E. Hemingwaya Komu zvoní. Ne sprašuj! Zvoni meni, tebi.

V uvodu in prvem poglavju nas avtorica seznanja z vprašanji in težavami, s katerimi se je spoprijemala pri določanju predmeta in problema svoje raziskave. Pri tem vsaj meni ni popolnoma jasna logika, kako da je razdelek o poselitvi na zadnjem mestu. Kaže, da se je avtorica odločila za ravno nasprotno smer predstavitve prostora svoje raziskave: od danes v preteklost in ne iz davnine v naše dni. Drugo poglavje je zasnovano teoretično-metodološko, pomensko razloži upoštevano terminologijo in ovrednoti posamezne tipe uporabljenih virov. Prikazana je tudi pot, po kateri je terensko delo dobilo izrazito prednost pred arhivskimi viri. To je pomembno poudariti, ker bi delo prav lahko ravno zaradi bogatih ustnih virov sprejela za svoje danes zelo popularna takoimenovana »ustna zgodovina«. Vendar se M. Ravnik pri svoji odločitvi za pretežno ustno gradivo s terena ne sklicuje nanjo niti ne izhaja iz nje, ampak jo je k temu napeljala lastna odločitev, ki je v navedenih okoliščinah ne le strokovna, ampak tudi etična.

V nadaljnjih dvanajstih poglavjih se polagoma poglobljamo v življenje istrskih prebivalcev skozi prizmo družinskih razmerij od časa x do danes, ki je neke vrste čas 0, če z njim poimenujemo propad in izginotje cele vrste družin, naselij in vasi. V tej zvezi se mi zdi izredno pomembna naslednja ugotovitev tukajšnje knjige M. Ravnik: »Kratka obstojnost zaselkov je bila povezana z egalitarnim sistemom in delitvijo, torej sistemom, ki je ciklično vodil do prenaseljenosti, ne glede na to, ali jo je ljudem s skupnim življenjem v sestavljenih družinah uspelo za krajši ali daljši čas odložiti. Samouničujoče delovanje egalitarnega sistema z delitvijo se na zunaj najbolj pozna na videzu stavb in vasi« (str. 240). To namreč pomeni, da na otožno stavbno dediščino niso vplivale le trde zunanje socialne razmere, ampak tudi lahko bi ji rekli endogena družinska tradicija. Toda ni mogoče zapirati oči pred krutimi dejstvi druge svetovne vojne, ko so Nemci v enem dnevu leta 1943 požgali čez petdeset vasi in zaselkov (str. 160) in po njej, ko so se njeni prebivalci trumoma izseljevali v Italijo.

Glede na bogato posredovano ustno izročilo v knjigi, le-ta poraja vprašanje o razmerju med ustnim izročilom in slovstveno folkloro in tudi daje dober zgled za razločevanje med njima. Ločita se tako po funkciji kot obliki podajanja. O razmejevanju in stičiščih med njima že v tej knjigi bi bila dobrodošla posebna razprava. Knjiga daje veliko možnosti tudi za preučevanje leksike in sintakse istrskih narečij, avtorica pa daje možnost tudi za raziskavo glasoslovja, saj daje na razpolago tudi svoje audio(vizualne)

terenske posnetke. Vendar to ne pomeni, da je delo M. Ravnik zgolj navajanje življenjskih zgodb, ampak preudarno išče odgovore na številna vprašanja.

Npr. vprašanje o »sestavi družine oz. družinsko-sorodstvene skupnosti« predstavlja s primerjavo posameznih bližnjih istrskih, sosednjih slovenskih in širše sredozemskih območij. Pri tem se sprašuje: »Neporočeni moški v družini, skupno življenje bratov, izključenost žensk in njihovo zgodnje odhajanje zdoma, težki položaj vdov, vse to so sestavine značilnega sistema, ki je z dedovanjem in delitvijo kmetij določal sestavo družinske skupnosti in življenje posameznikov v istrskih družinah. So bile istrske družine, ki so vztrajale do polovice tega stoletja, med zadnjimi (ali zadnji) zgledi tega tipa družinske organizacije s kontinuiteto iz srednjega veka?« (str. 119).

Pomenljivo je, da ravno najpomembnejša raziskovalka socialne kulture v slovenski etnologiji poudarja vpliv vrste družin na stavbarstvo. Če pomislimo, da je njeno delo edinstveni dokument o njihovem dejanju in nehanju, ki bo, upajmo, ostal, ko tudi stavb ne bo več, bi res zaslužilo káko nagrado. Toda te se ne delijo vedno premosorazmerno s prispevkom posamezni stroki ali narodni identiteti. Prepričana sem, da je za Mojco največja nagrada dobro opravljeno delo in hvaležnost vseh tistih terenskih sodelavcev, še redkih prebivalcev Istre, ki so ji še utegnili povedati kaj iz njene preteklosti.

Knjigo bogatijo in jo dopolnjujejo številne ilustracije in sheme družinskih razmerij. Vsekakor je v njej treba skrbno prebirati tudi opombe. Na koncu je temeljit povzetek v angleščini - za katerega ni jasno, ali ga je avtorica prevedla sama, kakor »navedbe iz tuje literature« (str. 277) - in zdi se mi škoda, da ga ni avtorica bolj strnjeneja dodala tudi v slovenščini, saj bi vsaj kratek sklep bil vsekakor dobrodošel.

Marija Stanonik

TONE CEVC, *Davne sledi človeka v Kamniških Alpah*. Izdala Inštitut za slovensko narodopisje in Inštitut za arheologijo pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU. Oblikovanje J. Suhadole, prevod v nemščino M. Javor Briški, natisnila Tiskarna J. Moškrič, Ljubljana 1997, 107 str.

Raziskovalce našega planinskega sveta in njegovega planšarstva že od nekdaj zaposlujejo vprašanja prvotne poselitve in namembnosti teh odmaknjenih in samotnih hribovsko-gorskih območij, ki so visoko nad mejo stalne obljudenosti. Že prof. dr. Anton Melik (1890-1966) je v svojem klasičnem delu, »Planine v Julijskih Alpah« (Ljubljana 1950), postavljal planine in planšarstvo na njih v davno preteklost. Sredi 50. let so prav na njegovo pobudo opravili arheologi ljubljanskega Narodnega muzeja vzorčne raziskave na planini Lipanca (Pokljuka). Izsledki proučitve pričajo, da so najdeni keramični fragmenti prazgodovinskega izvora, podkve, žebliji in keramično črepinje pa iz obdobja med 13. in 15. stoletjem. »Edini motiv, ki opravičuje navzočnost predželeznodobnih in poznosrednjeveških najb na Lipanci, je planšarstvo. To potrjujejo tudi analogije v švicarskih in avstrijskih Alpah« (V. Šribar, Najdiščno poročilo o sondah na Lipanci. - Geografski zbornik, 3, 1955; prim. str. 328-330).

Planine s planšarstvom so eno izmed področij, ki jim namenja dr. T. Cevc, spet osrednjo znanstvenoraziskovalno pozornost v zadnjem času. K temu ga vzpodbuja bogata dediščina planinske in planšarske kulture, ki s svojo pradavno in »samoniklo-podobo ljudske (anonimne) ustvarjalnosti vznemirja slehernega obiskovalca in še zlasti raziskovalca tega obsežnega kulturno-gospodarskega in socialnega prostorskega pojava.